

Висновок

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Бессараби Олени Юріївни «Деадаптованість у ветеранів АТО та її соціально-психологічна корекція», представленій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки)

Актуальність теми дисертації. Актуальність дослідження визначається деструктивним впливом військового конфлікту на території України на її населення, а особливого гостро зазначена проблема стосується учасників бойових дій. У значної частини ветеранів антитерористичної операції/ операції об'єднаних сил спостерігаються прояви деадаптованості, що вказує на необхідність організації та впровадження програм соціально-психологічного супроводу, зокрема психокорекційних програм соціально-психологічної деадаптації. Відсутність зазначених послуг, або не своєчасне залучення ветеранів до них спричинює поглиблення важких переживань не лише у самих учасників бойових дій, але й членів їх сімей.

Актуальність дослідження цієї теми зумовлена тим, що на даний момент в регіоні гостро постає питання діагностики, корекції та психологічної допомоги бійцям, що повернулись із зони АТО, пережили емоційні потрясіння та характеризуються яскраво вираженими ознаками ПТСР.

Процес надання послуг учасникам антитерористичної операції (далі – АТО) /операції Об'єднаних сил (далі – ООС) постійно вдосконалюється, але ні суб'єкти, ні об'єкти допомоги не задоволені їх результатами.

З огляду на зазначене вище дисертаційне дослідження О.Ю. Бессараби «Деадаптованість у ветеранів АТО та її соціально-психологічна корекція» має як теоретичний, так і практичний характер, є своєчасним та актуальним і потребує детального аргументованого аналізу.

Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри. Дослідження виконувалось у межах науково-дослідної роботи кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла

Коцюбинського «Соціально-психологічні особливості самоздійснення особистості в умовах трансформаційних змін» (0120U100295).

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Дисертаційна робота Бессараби О.Ю. є самостійно виконаною та завершеною науковою працею, в якій викладено авторський підхід щодо дослідження, аналізу та подолання дезадаптованості ветеранів АТО. Усі наукові положення, що виносяться на захист, сформульовані автором особисто. Автору належить: постановка та обґрунтування мети роботи, планування та проведення досліджень, обробка та аналіз результатів експерименту, підготовка статей до друку. Постановка завдань та обговорення результатів дослідження виконано спільно з науковим керівником.

Дисертаційна робота складається з трьох розділів, кожний з яких характеризується певним внеском в обґрунтування, розроблення та експериментальну перевірку процесу виникнення, чинників та компонентного складу дезадаптованості та її соціально – психологічна корекція ветеранів АТО.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів. Аналіз представленого до захисту наукового дослідження та публікацій дисертанта дозволяють дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів. Структура дисертації ретельно продумана, логічно побудована й складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел до кожного розділу (253 найменувань), додатків.

Зважаючи на це, можна констатувати, що достовірність отриманих висновків та обґрунтованість запропонованих рекомендацій забезпечувалась методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, їх послідовною реалізацією в розв'язанні завдань емпіричного дослідження; відповідністю використаних методів і методик предмету, цілі і завданням дослідження, а також критеріям надійності та валідності; репрезентативністю вибірки; ідентичністю процедури дослідження для всіх

членів вибірки; поєднанням методів кількісного та якісного аналізів; використанням для обробки емпіричних даних методів математичної статистики.

Використання результатів роботи. Результати дисертаційного дослідження впроваджено у процес соціально-психологічної реабілітації учасників АТО/ООС: Львівської обласної державної адміністрації, департаменту соціального захисту населення (акт впровадження №121/2, від 10.03.2021), Вінницької обласної державної адміністрації, департаменту соціальної та молодіжної політики (акт впровадження №315/2, від 17.03.2021), Г.О. «Українське об'єднання учасників бойових дій та волонтерів АТО» (довідка про впровадження № 10, від 20.05.2021), Г.О. «ВА Асоціація ветеранів, інвалідів війни та волонтерів АТО» (довідка впровадження №4, від 10.04.2021).

Ступінь новизни основних результатів дисертації. Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації Бессараби О.Ю. визначається як теоретичними, так і практичними результатами.

За результати науково-психологічного аналізу досліджуваної проблеми було розроблено структурно-функціональну модель дезадаптованості ветеранів антитерористичної операції.

Основоположним конструктом у авторській моделі була особистість учасників АТО, а особистісна властивість – дезадаптованість утворюється в процесі та результаті соціально-психологічної дезадаптації особистості, під час взаємодії внутрішніх та зовнішніх чинників.

До зовнішніх чинників дезадаптованості ветеранів АТО належать: участь у військових діях, ряд соціальних проблем таких як – складності працевлаштування, напруженні стосунки із членами сім'ї, рідними, друзями; необхідність навчання для подальшого працевлаштування, складності отримання соціально-реабілітаційних послуг.

Внутрішні чинники дезадаптованості представлені у взаємодії емоційного, комунікативного, пізнавального, поведінкового та

мотиваційного компонентів, що проходять через призму ставлень до часових перспектив ветеранів АТО.

Було сформовано визначення дезадаптованості ветеранів АТО - це виникаюча внаслідок порушення соціальної адаптації після участі у військових діях особистісна властивість, що характеризується: переживанням довготривалих негативних емоційних станів, порушеннями пізнавальних процесів, деструктивними поведінковими та комунікативними стратегіями, змінами ціннісних орієнтацій, мотивації та суб'єктивно-оцінних ставлень особистості.

Запропоновано модель соціально – психологічної корекції дезадаптованості ветеранів АТО. Важливим компонентним складником якої є корекція емоційних, поведінкових, комунікативних, мотиваційних, пізнавальних чинників дезадаптованості.

Наукова новизна полягає у тому, що:

- уперше запропонована модель дезадаптованості ветеранів АТО, що проявляється на поведінковому, емоційному, комунікативному та мотиваційно – вольовому рівнях;
- уперше запропонована модель соціально – психологічної корекції дезадаптованості ветеранів антитерористичної операції;
- розкрито зовнішні умови та чинники (напружені взаємини з іншими членами сім'ї, не розуміння з боку оточення, низький ступінь особистісної реалізації в соціумі, рентні очікування) та внутрішні чинники (наявність внутрішніх конфліктів, депресивність, агресивність, тривожність тощо);
- уточнено уявлення про сутність дезадаптованості ветеранів АТО; доповнено психологічні характеристики ветеранів АТО в залежності від рівня їх тривожності; конкретизовано відомості про динаміку переживань ветеранів АТО під впливом психокорекційної роботи;
- набули подальшого розвитку теоретичні положення про соціально-психологічну дезадаптованість особистості в кризових умовах.

Практичне значення результатів полягає в тому, що скомпонований психодіагностичний комплекс методів дослідження соціально-психологічної дезадаптованості ветеранів АТО та розроблену програму соціально – психологічної корекції дезадаптованості, можна застосовувати під час здійснення соціально-психологічного супроводу ветеранів АТО у межах соціально-психологічних програм та діяльності центрів соціально-психологічної реабілітації.

Зміст теоретичної та психокорекційної частин дослідження можна застосовувати під час викладання таких дисциплін: «Психологія життєвих криз», «Психологічна реабілітація учасників АТО», «Психологічне консультування».

Особистий внесок здобувача. Розроблені наукові положення та отримані емпіричні результати є самостійним внеском автора в розробку проблеми дезадаптованості ветеранів АТО/ООС.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження впроваджено у процес соціально-психологічної реабілітації учасників АТО/ООС: Львівської обласної державної адміністрації, департаменту соціального захисту населення (акт впровадження №121/2, від 10.03.2021), Вінницької обласної державної адміністрації, департаменту соціальної та молодіжної політики (акт впровадження №315/2, від 17.03.2021), Г.О. «Українське об'єднання учасників бойових дій та волонтерів АТО» (довідка про впровадження № 10, від 20.05.2021), Г.О. «ВА Асоціація ветеранів, інвалідів війни та волонтерів АТО» (довідка впровадження №4, від 10.04.2021).

Надійність та вірогідність отриманих результатів забезпечувалась методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, їх послідовною реалізацією в розв'язанні завдань емпіричного дослідження; відповідністю використаних методів і методик предмету, цілі і завданням дослідження, а також критеріям надійності та валідності; репрезентативністю вибірки; ідентичністю процедури дослідження для всіх

членів вибірки; поєднанням методів кількісного та якісного аналізу; використанням для обробки емпіричних даних методів математичної статистики

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження обговорено та схвалено на науково-практичних конференціях:

міжнародних: науково-практична онлайн-конференція «Психотерапія – сучасна наука про людину» (Київ, 2020);

всеукраїнських: III Всеукраїнська науково-практична конференція «Реабілітація учасників бойових дій в Україні : досвід та перспективи». «Особливості реабілітації та соціальної адаптації демобілізований військовослужбовців, членів їхніх сімей та членів сімей загиблих учасників антитерористичної операції» м. Хмельницький, 2018;

регіональних: I Всеукраїнська науково-практична конференція «Реабілітація : соціальна, психологічна, фізична». «Методи психокорекції посттравматичних стресових розладів» м. Вінниця, 2019 р.;

IV Подільська науково-практична конференція «Психологічні засади розвитку, психодіагностики, корекції особистості в системі неперервної освіти». «Суб'єктивне переживання участі в військових діях ветеранів АТО/ООС» м. Вінниця, 2019 р.

Публікації. Основні наукові положення й результати дослідження опубліковані в 11 наукових працях: 3 статі у вітчизняних, 1 – у зарубіжних періодичних наукових виданнях; 1- зарубіжна монографія; 6 – у матеріалах конференцій.

Структура роботи. Структура та обсяг дисертації зумовлені логікою розв'язання поставленої мети дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг тексту складає 180 сторінок, основний текст викладено на 209 сторінках. Робота містить 36 таблиць на 36 сторінках та 14 малюнків на 14

сторінках. У списку використаної літератури 253 джерел, серед яких 28 іноземною мовою. Обсяг додатків складає 15 сторінок

Практична цінність результатів дослідження полягає в тому, що скомпонований психодіагностичний комплекс методів дослідження дезадаптованості ветеранів АТО та розроблену програму соціально – психологічної корекції дезадаптованості, можна застосовувати під час здійснення соціально-психологічного супроводу ветеранів АТО у межах соціально-психологічних програм та діяльності центрів соціально-психологічної реабілітації.

Матеріали дисертації можуть бути використані як психологами, так і соціальними працівниками в роботі з ветеранами АТО, а також під час надання психологічної допомоги у процесі подолання дезадаптованості особистості.

Зміст теоретичної та психокорекційної частин дослідження можна застосовувати під час викладання таких дисциплін: «Психологія життєвих криз», «Психологічна реабілітація учасників АТО», «Психологічне консультування».

Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації. Результати дослідження Бессараби О.Ю. опубліковані в достатній кількості наукових публікацій (11 наукових праць, з них 11 одноосібних: 3 статті – у провідних наукових фахових виданнях України; 1 – в Угорському науковому фаховому виданні; 1 – у зарубіжній монографії, 6 тез – у матеріалах вітчизняних конференцій; в яких достатньо повно відображено результати дисертації).

Апробація основних результатів дослідження.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження обговорено та схвалено на науково-практичних конференція:

міжнародних: науково-практична онлайн-конференція «Психотерапія – сучасна наука про людину» (Київ, 2020);

всеукраїнських: III Всеукраїнська науково-практична конференція

«Реабілітація учасників бойових дій в Україні : досвід та перспективи». «Особливості реабілітації та соціальної адаптації демобілізований військовослужбовців, членів їхніх сімей та членів сімей загиблих учасників атитерористичної операції» м. Хмельницький, 2018;

регіональних: I Всеукраїнська науково-практична конференція «Реабілітація : соціальна, психологічна, фізична». «Методи психокорекції посттравматичних стресових розладів» м. Вінниця, 2019 р.;

IV Подільська науково-практична конференція «Психологічні засади розвитку, психодіагностики, корекції особистості в системі неперервної освіти». «Суб'єктивне переживання участі в військових діях ветеранів АТО/ООС» м. Вінниця, 2019 р.

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення. Дисертаційна робота Бессараби О.Ю. за своїм рівнем наукової новизни, систематизацією матеріалу, висновками та пропозиціями становить завершене та самостійно виконане наукове дослідження. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 053 Психологія. Робота виконана в межах визначених теми, мети та завдань, а одержані наукові та прикладні результати щодо розробленої моделі дезадаптованості ветеранів АТО, виділених на її основі соціальних та психологічних чинників та компонентів дезадаптованості ветеранів АТО, структурної моделі соціально – психологічної корекції дезадаптованості ветеранів АТО є певним внеском у теорію та методику психологічної науки.

Дисертація Бессараби О.Ю. виконана на достатньо високому теоретичному рівні, написана гарним науковим стилем, є чіткою і логічно послідовною, а також сприяє вирішенню вагомої наукової проблеми з психології.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Дисертаційну роботу 16.06.2021 р. було перевірено на плагіат програмним засобом «Unicheck» в Інформаційно-обчислювальному центрі ВДПУ. Результати перевірки: схожість – 7,6%; цитат – 1,15%; вилучень – 11,4%. Рівень оригінальності роботи за результатами перевірки становить 92,4 відсотка.

Виявлені в роботі запозичення не мають ознаки плагіату і є правомірними. Під час перевірки посилань знайдено окремі збіги з власними публікаціями, термінологією та посиланнями на літературу. Дисертація носить оригінальний, самостійний і завершений характер.

Висновки. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій, у яких висвітлено основні результати наукового дослідження, а також ураховуючи результати фахового семінару (30.06.2021 р., протокол № 20), встановлено, що дисертація Бессараби О.Ю. є завершеною науковою працею, має важливе значення для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, а також відповідає встановленим вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167). З урахуванням наукової зрілості та професійних якостей Бессараби О.Ю. дисертація « Дезадаптованість у ветеранів АТО та її соціально-психологічна корекція» рекомендується для подання до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Голова фахового семінару:

доктор психологічних наук,
доцент кафедри
психології та соціальної роботи

О.П. Лящ

Рецензенти:

доктор психологічних наук,
доцент кафедри
психології та соціальної роботи

І.В. Чухрій

доктор психологічних наук,
доцент кафедри
психології та соціальної роботи

І.М. Візнюк

